

روش های عملی برای دعوت دانش آموزان به نماز

مینا عیسی زاده

چکیده

نماز از باشکوه ترین و والاترین واجبات الهی است، به گونه ای که آن را از نشانه های مهم ایمان برمی شمردند، اما تنها دلیل توصیه های فراوان به نماز این نیست، بلکه آثار معنوی و اخلاقی عمیق و ارزشمند نماز، مسبب اهتمام بسیار به آن شده است. از این رو لازم است مسلمانان از برترین و گوناگون ترین شیوه های ترویج فرهنگ نماز مطلع بوده و آنها را به کار گیرند. بر این اساس در پژوهش حاضر به بررسی شیوه های متنوع دعوت کودکان و جوانان به نماز پرداخته شده است. جهت جمع آوری داده ها با روش مطالعه ی کتابخانه ای- اسنادی از محتوای کتب و مقالات بهره گرفته شده است. نتایج پژوهش در شیوه ی بهره گیری از امکانات رسانه ها، استفاده از اثرگذاری خانواده ها به ویژه مادران خانواده، بهره گیری از روحانیان وائمه جماعت، حضور فعال مسئولان و افراد فرهیخته و برخورد مناسب آنان، ارائه الگو برای جذب جوانان و نوجوانان به نماز و مسجد، ضرورت تبیین فلسفه و اسرار نماز، پاکیزگی و زیبایی محل عبادت، ارائه تشویق و برگزاری برنامه های متنوع، ایجاد ارتباط کلامی و عاطفی با فرزندان، عدم مقایسه نوجوان با دیگران، پرهیز از اجبار و سخت گیری، برانگیختن احساسات با شمارش نعمت ها، احساس نیاز، دوستان نماز گزار، جذابیت در تبلیغات و بهره گیری از هنر در دعوت به نماز، جمع بندی شده است.

واژگان کلیدی: تربیت دینی، نماز، شیوه دعوت کودکان و جوانان

کلیه مکاتب موجود اعم از الهی و غیر الهی در مورد چگونه زیستن انسان دستور العمل هایی را ارائه نموده اند؛ آئین اسلام که آئینی ست کامل و جامع، در تعالیم آسمانی خود چارچوب خاصی را ارائه نموده است که در سایه آن آرامش و لذت زندگی در کنار انسان های دیگر را تضمین می نماید. در رأس تعالیم این دین آسمانی، نماز قرار دارد که در بیان پیشوایان دینی به عنوان «ستون دین» از آن یاد شده است (مبشری، ۱۳۹۸). اهمیت و ارزش حضور در مسجد و نماز بر اساس آیات الهی و روایات و سیره معصومین (ع) بر کسی پوشیده نیست، از طرفی جذب جوانان به این امر مهم در کشور اسلامی مساله جدی و از دغدغه های متولیان امر می باشد. ویژگی های دوره جوانی ایجاب می کنند که راهکارهای متناسبی جهت جذب آنها به نماز، مسجد و جماعات استفاده شود. در این راستا موارد زیر قابل طرح است:

۱. بهره گیری از امکانات رسانه ها

از دیدگاه پست مدرن ها، گفتمان، محور شناخت و حتی وسیله ای برای تولید دانش است. (آهنچیان، ۱۳۸۲) رسانه و فناوری های نوین با توجه به خصیصه گفتمان و در اختیار داشتن فرارسانه هایی چون کامپیوتر، اینترنت، ماهواره ها و سایر رسانه های دیجیتالی نوین در فرایند تربیت دینی و معنوی، می توانند منجر به نهادینه کردن فرهنگ نماز می شود. به طوری که با استفاده از این امکانات، محیط چند رسانه ای مولتی مدیا را ایجاد کرده و با ترکیب انواع نوشته، متن، صدا، تصویر و ... محیط معنوی مناسب و ایده آل را پدید می آورد و در این گفتمان دینی با گفتگو (دیالوگ) و تبادل آراء و مذاکره از طریق رسانه ها زمینه تجربه دینی انتظار میسر می شود. مفهوم گفتمان دینی در طول زمان برای فرهنگ نماز ارمغان هایی داشته از جمله افزایش شکیبایی در برابر دیدگاه ادیان دیگر، بالندگی فرهنگ نماز و پیدایش و رشد راه های نو برای حل مسائل و چالش های فرهنگ نماز و ارتقای گرایش به همکاری و صمیمیت روابط بین فردی و بین گروهی با توجه به مفاهیم نماز را به همراه خواهد داشت. (تاجور و پورطهماسبی، ۱۳۹۵)

رسانه اسلامی با توجه به رسالت دینی و اسلامی خود نه تنها از ارائه خشونت طلبی، مصرف گرایی و جلوگیری می کند؛ بلکه آن را نفی می کند و با خلق کتاب ها، فیلم ها و بازی های رایانه ای و ... به خلق اسطوره تربیت دینی و اشاعه فرهنگ نماز می پردازد. رسانه اسلامی با تبعیت از سیره ائمه اطهار (ع) و با ارائه تصویری از ائمه اطهار (ع) و به تصویر کشیدن وقایع مذهبی همچون واقعه کربلا و قیام حسینی و به تصویر کشیدن نماز ظهر عاشورا و یا با نمایش راز و نیازهای پیامبر اعظم (ص) و حضرت علی (ع) و سایر ائمه به ارائه الگو و زمینه سازی فرهنگ نماز می پردازد.

۲. استفاده از اثرگذاری خانواده ها به ویژه مادران خانواده

درباره وظیفه خانواده در ارتباط با تشویق فرزند به نماز می توان گفت فرزند مومن شبیه به ماهی ست که در آب متولد می شود. آیا ماهی که در آب متولد می شود نیازی به آموزش شنا دارد؟ البته نه، فرزندی هم که در خانواده ای لبریز از ذکر و یاد و محبت خدا متولد می شود، هیچ نیازی ندارد که آموزش ویژه ای برای نماز ببیند؛ چون از همان لحظه تولد در گوشش اذان و اقامه گفته اند و او را به صلاه و فلاح دعوت کرده اند. خانه ای که پر از ذکر خداست و فرزند در این ذکر پرورش پیدا کند؛ هیچ وقت از خدای متعال نمی گریزد و دلش در ذکر خدا جلا پیدا می کند. حضرت علی (ع) می فرمایند: «ان الله جعل الذكر جلاء القلوب». پس پدر و مادر صالح و باایمان در تربیت دینی فرزند بسیار مؤثرند و هر لحظه باید از غفلت ها و بی توجهی های او جلوگیری نمایند. کسی که نماز نمی خواند و اعتنایی به نماز ندارد، در پرتگاه جهنم سقوط خواهد کرد. پدر و مادر وظیفه دارند فرزندشان را نگه دارند و مثل وقتی که او را از خطرات زندگی حفظ می کنند، باید از افتادن در این پرتگاه هم جلوگیری نمایند.

جابر بن عبدالله انصاری از رسول خدا (ص) سوال کرد: «یا رسول الله دانستیم که خود را چگونه از آتش جهنم نگهداریم، با انجام واجبات و دوری از محرمات؛ اما ندانستیم که فرزند و خانواده را چگونه از آتش جهنم نگه داریم؟» پیامبر اکرم (ص) فرمودند: «خودتان عامل خیر باشید» اگر پدر و مادر خودشان سروقّت نماز بخواند، فرزند هم یاد می گیرد. نمی شود انسان خودش نمازش را آخرین لحظات وقت بخواند اما توقع از فرزندش داشته باشد که نمازش را اول وقت بخواند و «یاد خدا دردل هایشان زنده کنید» دلی که انباشته از تصویرهای نادرست، هیاهو و قهقهه و... باشد، جایی برای آرامش و ذکر خدا ندارد.

ذهن انسان، باید جایی برای خلوت با خدا داشته باشد. برای اینکه بتوانیم کودکان و جوانان را جذب نماز کنیم، باید محبت خدا را در دلشان بیافشانیم و پرورش دهیم تا از این بوته محبت گل خوشبوی نماز بروید، بدون ریشه و بوته این گل رشد و نمو نمی کند. چون نماز تواضعی است در برابر خالق مهربان، نمازش و رکوع و سجود و تکبیرش معنا پیدا می کند. وقتی که همه چیز برایش با معنی شد آرام آرام به این کار انس می گیرد. لطف خدا را در نماز می یابد، پرده ی غفلت برای او کنار می رود و در آن هنگام هیچ چیز نمی بیند، غیر از وجود لایزال خداوندی. (ایرج تبریزی، ۱۳۷۶). زنان بخش عظیمی از جامعه را تشکیل می دهند، مشارکت آنان در آموزش های دینی و معنوی، فرصت مناسبی برای بهره گیری معنوی از این جایگاه مقدس و آشنایی با معارف اسلامی است. با توجه به اینکه خانم ها اغلب مراقبت از فرزندان را برعهده دارند؛ اگر به درستی آموزش های دینی را دریافت نمایند و نحوه ی صحیح برخورد با فرزندان را بدانند، اثر مثبت بر روی آنها خواهد داشت. (نوری و ولی نژاد، ۱۳۹۴).

۳. بهره گیری از روحانیان و ائمه جماعت

دعوت روحانیان به مدرسه و تبادل نظر نزدیک و صمیمانه میان آنان و کودکان و جوانان، می تواند سبب تشویق دانش آموزان به نماز شود. البته در ارتباط با عملکرد و نقش امام جماعت به موارد زیر می توان اشاره کرد:

الف) روابط و احترام میان امام جماعت و جوانان نباید در چارچوبی خشک و رسمی باقی بماند و باید به روابط عاطفی بیانجامد.

ب) امام جماعت باید وقت کافی برای جوانان بگذارد. تجربه نشان داده است که امام جماعت هایی که وقت می گذارند؛ می توانند در ترویج فرهنگ نماز موفق باشند و کسانی که صرفاً می خواهند یک نماز را اقامه کنند و بلافاصله از مدرسه خارج شوند این امکان را نمی یابند.

ج) امام جماعت باید مراعات حال افراد را در نماز جماعت بکند، کسانی که در نماز جماعت شرکت می کنند، دارای حوصله و ظرفیت متفاوتی هستند که رعایت و اهتمام به آن برای امام جماعت لازم است. (نوری و ولی نژاد، ۱۳۹۴).

۴. حضور فعال مسئولان و افراد فرهیخته و برخورد مناسب آنان

«الناس علی دین ملوکهم» و در حدیث می خوانیم شباهت مردم به چهره های معروف و مسئولان در الگوگیری و تأثیر پذیری بیش از شباهت مردم به پدران و مادران است. حضرت امیرالمومنین (ع) نیز به فرمانداران خود نظیر مالک اشتر و برخی دیگر، نسبت به اقامه نماز سفارش ویژه دارد؛ «وإذا كنت فيهم فأقمت لهم الصلاة». شرکت در نماز از سوی مسئولان، استادان، مدیران و معلمان و هر کسی که به هر دلیلی جایگاه اجتماعی دارد، یک امر به معروف عملی است. البته برخی به اسم اینکه نگران ریاکاری و خودنمایی هستند نمازشان را در جای خلوتی می خوانند، در حالی که باید بدانند این ریا نیست بلکه امر به معروف عملی است و آنچه ناپسند است، خودنمایی است نه خوب نمایی. شرکت فعال مسئولین در اقامه نماز همراه با دانشجویان و هم چنین داشتن برخورد مناسب و شایسته با آنان در جذب آنها به اقامه نماز جماعت در دانشگاه از سوی مسئولین تأثیر دارد. (بروجنی و دست پاک، ۱۳۹۴)

۵. ارائه الگو برای جذب جوانان و نوجوانان به نماز و مسجد

ارائه الگو یکی از مؤثرترین راهکارها جهت جذب نوجوانان و جوانان به نماز است. خواهی نخواهی قهرمانان ورزشی به ویژه فوتبال، هنرپیشه ها و غیره برایشان بیشتر مهم بوده و جنبه الگویی دارند. بنابراین وظیفه صدا و سیما، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان تربیت بدنی است که ضمن ایجاد فضاهای مناسب این الگوهای ورزشی و یا هنری را در هنگام انجام اعمال عبادی، نماز خواندن و ... به صورت حضوری و یا از طریق تلویزیون نمایش دهند. البته در وضعیت و موقعیت عینی نه نمایی و غیرواقعی. (نوری و ولی نژاد، ۱۳۹۴) بروجنی و دست پاک (۱۳۹۴) در پژوهش خود اذعان داشتند، انتخاب اساتید متخصص جهت تدریس دروس معارف توسط مسئولین در جذب به اقامه نماز تأثیر دارد، در این پژوهش تأثیر این عامل، با ۶۳ درصد انتخاب گزینه ی ”زیاد تا خیلی زیاد“ تأیید شده است.

۶. ضرورت تبیین فلسفه و اسرار نماز

برای عدم حضور در نماز و مسجد علل گوناگون است؛ بسیاری از موارد بهانه هایی ست از جمله غفلت از پاداش های نمازجماعت، بی رغبتی به جهت بدرفتاری برخی نمازگزاران، همفکر نبودن با نمازگزاران از نظر دیدگاه سیاسی و ... که این موارد نیاز به تحلیل فلسفی از اسرار نماز برای افراد دارد. (نوری و ولی نژاد، ۱۳۹۴).

۷. پاکیزگی و زیبایی محل عبادت

امیرالمؤمنین (ع) به استاندار خود می فرماید: «افضل اوقات را برای نماز قرار بده» حال اگر افضل اوقات برای نماز است. افضل جاها هم باید برای نماز باشد. (قرائتی، ۱۳۷۰) نظافت مسجد و یا قرار دادن محل ثابت و پاکیزه برای خواندن نماز در منزل، سبب جذب کودکان و جوانان به نماز می گردد. محیط خانه باید محیط ذکر و یاد خدا باشد تا فرزندان نماز خوان شوند و اگر محیط این گونه باشد فرزندان خود برای نماز خواندن مایل هستند و اجباری هم در کار آنها نیست. پدر با شفقت و مهربانی و مادر هم همچنین به امر به معروف و نهی از منکر می پردازد و او را از بدی ها باز می دارند البته نباید اینکارها را بدو بلوغ انجام داد، یعنی صبر کرد فرزند به حد تکلیف برسد؛ دختر ۹ سال و پسر ۱۵ سال تمام، بلکه باید از قبل ارتباط او را با خدا محکم نمود.

۸. ارائه تشویق و برگزاری برنامه های متنوع

حسن خلق مسئولین نسبت به دانش آموزان و دانشجویان، استفاده از تشویق و برگزاری اردوهای زیارتی سیاحتی جهت تشویق نمازگزاران توسط مسئولین در جذب دانش آموزان و دانشجویان به اقامه نماز تأثیر دارد. (بروجنی و دستپاک، ۱۳۹۴).

۹. ایجاد ارتباط کلامی و عاطفی با فرزندان

هر چه ارتباط کلامی و عاطفی بیشتر باشد، کودکان بیشتر به دعوت به امر دین پاسخ می دهند. در هر فرصتی باید محرمانه و صمیمانه با او ارتباط کلامی و عاطفی برقرار ساخت. البته ابتدا باید به نوجوان آزادی کامل داد تا از هر جا که دلش می خواهد.

با شما صحبت کند، باید از او خواست که رفتارهای روزانه خود را ارزش گذاری کند و بعد بدون تحقیر و سرزنش با او سخن گفت. (تبریزی، ۱۳۷۵). ایجاد صمیمیت و رابطه محبت آمیز باعث می شود که فرزندان از والدین و

درخواست های آنان پیروی کنند؛ زیرا می ترسند که در غیر این صورت عشق و علاقه آنان را از دست بدهند. بنابراین با استفاده از علایق خانوادگی، اعلام جهت، نشان دادن رحمت و عنایت، تحریک عواطف و گاهی نیز استفاده توأمان از مهر و قهر می تواند بسیار سودمند باشد. (فضل الهی قمشی و ملکی توانا، ۱۳۹۴).

۱۰. عدم مقایسه نوجوان با دیگران

هرگز توانایی ها و ناتوانی های نوجوان را با دیگران مقایسه نکنیم، زیرا مجموعه عواملی که موجب شکل گیری رفتار یک فرد می شود با فرد دیگر متفاوت است. یعنی از بدو انعقاد نطفه در شکم مادر تا زمان حیات کودک و نوجوان، بر فرایند رشد او عوامل بسیاری تأثیر می گذارد. حتی فرزند را نباید با خواهر و برادرش مقایسه کرد. جوان از غرور خاصی برخوردار است و نزد همسالان آبرو و احترام دارد هنگامی که بزرگترها او را با دیگری مقایسه می کنند؛ در واقع به او بی احترامی روا می دارند و غرور وی را می شکنند. توانایی های او را نادیده می گیرند، در مقابل ناتوانایی هایش را به رخ می کشند. لذا باید به اصل تفاوت های فردی در روان شناسی توجه کافی و وافی داشت. در این صورت است که او تمام نصایح ما را که مطمئن است از روی خیرخواهی است می پذیرد و الگوهای تربیتی ما را سرمشق خود قرار می دهد. اعم از اینکه این الگوها و معیارها اخلاقی باشد یا دینی که البته تربیت دینی همان تربیت اخلاقی هم هست، چون که صد آمد نود هم پیش ماست. به هر حال فراموش نکنیم که قهر و غلبه راه صحیح تربیت دینی نیست، به زور و قدرت و هیبت می توان بشر را مقهور کرد ولی نمی توان انسان ساخت. (تبریزی، ۱۳۷۶).

۱۱. پرهیز از اجبار و سخت گیری

اجبار و تحمیل هر چیزی می تواند نتیجه ی معکوس داشته باشد؛ در پژوهش بروجنی و دست پاک (۱۳۹۴) نیز دانشجویان عدم اجبار و سخت گیری نسبت به نماز در دانشگاه از سوی مسئولین را عامل موثری در جذب دانشجویان به اقامه نماز دانسته اند.

۱۲. برانگیختن احساسات با شمارش نعمت ها

باید نعمت های خدا را برایشان بازگو کرد و به یادشان آورد، آن وقت خدا را دوست خواهند داشت و اهل نماز خواهند شد؛ نعمت های ظاهری مثل زمین، آسمان، گیاه، باران، خورشید، ماه، دریا، عقل، علم، چشم، گوش، قلب و همچنین نعمت های باطنی نظیر حکمت، هدایت، گرایش به خوبی ها، تنفر از بدی ها، دوست داشتن اولیای خدا، تنفر از ستمگران، وجود انگیزه و علاقه نسبت به کارهای خیر و وجود رهبران معصوم. امام سجاد (ع) می فرمایند: «خداوند به موسی فرمود: احنی و حبنی الی خلقی و حتب خلقی الی؛ ای موسی! مرا دوست بدار و کاری کن که مردم نیز مرا دوست داشته باشند.» موسی (ع) : عرض کرد: « چگونه محبت تو را در دل بندگان ایجاد نموده و تقویت نمایم؟ » خداوند پاسخ داد: «ذکرهم آلائی و نعمائی لیحبونی: برای آنان نعمت ها و الطافم را بازگو کن تا مرا دوست داشته باشند.» باید دانست که بسیاری از تلخی ها و ناگواری ها که در ظاهر عذاب به حساب می آیند و در باطن نعمت هستند. (قرائتی، ۱۳۹۴).

۱۳. احساس نیاز

انسان اگر نیاز خود را به چیزی احساس کند، به سراغش می رود. ما چون به نور احساس نیاز داشتیم، به سراغ تولید برق رفتیم؛ چون به سلامتی نیاز داریم به سراغ پزشک و دارو می رویم؛ چون به آب، نان، همسر و اتومبیل نیاز داریم به سراغ آنها می رویم. اما آیا ما نسبت به خدا احساس نیاز نداریم؟! قرآن در این باره می فرماید: «آن گاه که در کشتی گرفتار موج خالصانه خدا را می خوانید؛ ولی همین که کشتی به ساحل نشست و احساس نیاز شما تمام شد آن ناله های خالصانه فراموش می شود.

« فَاِذَا رَكبُوا فِي الْفُلِكِ دَعَاوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَاهُمْ إِلَى الْبَرَادَا هُمْ يُشْرِكُونَ »

در دعوت به نماز انسان باید توجه مخاطب را به نیاز انسان به خدا، ایمان و توکل به او، پناه بردن به خدا، امید به او، یاری طلبیدن از او و گفتگو با او جلب کند. انسانی که هنگام تولد قدرت دور کردن مگس را از صورت خود ندارد، ممکن است در یک لحظه همه اطلاعات خود را فراموش کند؛ ممکن است در کمتر از چشم به هم زدن، زندگی خود را از دست بدهد؛ او که با یک نفس کشیدن مرگ و حیاتش رقم می خورد به تکیه بر یک قدرت بی نهایت و اتصال قلبی و زبانی و عملی به او نیاز دائم دارد. (قرائتی، ۱۳۹۴).

۱۴. دوستان نماز گزار

نقش دوست در تربیت انسان برکسی پوشیده نیست. در این زمینه قرآن کریم یکی از صحنه های گفتگوی بهشتیان با جهنمیان را این چنین بیان می کند بهشتیان از دوزخیان می پرسند چه باعث شد که شما جهنمی شدید؟ ما سلککم فی سفره ایان، در پاسخ چهار عامل را بیان می کنند: رها کردن نماز: لم تک من المصلین؛ بی اعتنایی به فقراء و لم تک تطعم المسکین دوستی با نا اهلان، و کنا نخوض مع الخائضین تکذیب قیامت و کنا نکذب بیوم الدین».

و در جایی دیگر می فرماید افرادی که دوست نا اهل بگیرند. در قیامت با حسرت می گویند: یوم بعض الظالم علی یدیه و می گویند ای کاش با فلانی رفیق نمی شدیم: « یا ویلتی لیتنی لم اتخذ فلانا خلیلا (همان)

۱۵. جذابیت در تبلیغات

تبلیغات از ارکان مهم ترویج یک اندیشه و عمل است. دانشجویان در پژوهش بروجنی و دست پاک (۱۳۹۴)، اثر چاپ پوستر و تصاویر جذاب ترویج فرهنگ نمازخوانی را ۶۴ درصد ”زیاد و خیلی زیاد“ دانسته اند.

۱۶. بهره گیری از هنر در دعوت به نماز

هنر سبب نفوذ آموزش و اثر بخشی بیشتر و سبب ماندگاری در ذهن مخاطب می شود. راههای هنری بسیار است؛ گاهی با تغییر صوت گاهی با تغییر کلمات گاهی با کلمات ریتم دار و سجع و قافیه دار گاهی با شعر نمایش، داستان، تمثیل، تشبیه ترسیم روی صفحه و گاهی با اشاره به صورت مستقیم و گاهی غیر مستقیم است. البته هنر می تواند در دست افراد منحرف باشد، مثل سامری که با هنرمندی مجسمه گوساله ای را ساخت و مردم را منحرف کرد و گفت: «خدای شما همین گوساله است: هذا الهکم و إله موسی و میتواند هنر به دست ولی خدا باشد؛ نظیر حضرت عیسی (ع) که از گل شکل پرنده ساخت و با نفس خود او را به پرواز در آورد و مردم را به خدا دعوت کرد. هنر می تواند به دست فرعون باشد تا با ساختن برجی در برابر روشهای دعوت به نماز خدا قیام کند. فاجعل لی صرحا هم میتواند به دست سلیمان باشد که کاخ بلورین او پادشاه زمان را خیره کند: «حسینه لجه هنر ترکیبی از الهام علم، سلیقه زمان شناسی مردم شناسی و انتخاب بهترین است. قرآن نیز محتوایی است که از سوی خداوند همراه با آهنگ هنر فصاحت و بلاغت القا شده است.

در مورد دیگری همین که از حضرت علی تقاضای بیت المال بیشتری (بیش از سهم خود می شود. حضرت با داغ کردن آهنی به تقاضا کننده می گوید: «آیا تو طاقت حرارت این آهن را داری؟ من هم طاقت جهنم را ندارم. این عمل یک کار هنرمندانه و مجسم کردن دوزخ برای زیاده طلبان بود. در جای دیگر وقتی پیرمردی وضوی غلط می گرفت، امام حسن و امام حسین که دو کودک بودند به او فرمودند کدام وضو بهتر است. پیرمرد وضوی آن دو عزیز را دید و گفت: وضوی هر دوی شما درست است و وضوی من غلط است. (قرائتی ۱۳۹۴)

بحث و نتیجه گیری

در دین اسلام، نماز، عبادت برتر و عامل تاثیرگذاری در سعادت افراد است و جامعه ای که کمال مطلوب را در فضیلت های معنوی می داند؛ یقیناً باید نظام تعلیم و تربیت و آموزش های خود را در جهت رسیدن به این هدف سامان دهد. بر این اساس با توجه به مطالعه و پژوهش صورت گرفته، جهت تربیت دینی و آموزش و ترغیب کودکان و جوانان به نماز شیوه هایی نظیر بهره گیری از امکانات رسانه ها، استفاده از اثرگذاری خانواده ها به ویژه مادران خانواده، بهره گیری از روحانیان و ائمه جماعت، حضور فعال مسئولان و افراد فرهیخته و برخورد مناسب آنان، ارائه الگو برای جذب جوانان و نوجوانان به نماز و مسجد، ارائه الگو برای جذب جوانان و نوجوانان به نماز و مسجد، ضرورت تبیین فلسفه و اسرار نماز، پاکیزگی و زیبایی محل عبادت، ارائه تشویق و برگزاری برنامه های متنوع، ایجاد ارتباط کلامی و عاطفی با فرزندان، عدم مقایسه نوجوان با دیگران، پرهیز از اجبار و سخت گیری، برانگیختن احساسات با شمارش نعمت ها، احساس نیاز، دوستان نماز گزار، جذابیت در تبلیغات و بهره گیری از هنر در دعوت به نماز، توصیه شده اند.

منابع

آهنچیان، م. (۱۳۸۲). آموزش و پرورش در شرایط پست مدرن تهران: انتشارات طهوری.

بروجنی، ع. و دست پاک، س. (۱۳۹۴). کنفرانس بین المللی علوم انسانی، روانشناسی و علوم اجتماعی. بررسی عوامل موثر در جذب دانشجویان به نماز جماعت از دیدگاه دانشجویان دانشگاه فرهنگیان استان چهارمحال و بختیاری. ۱۷؛ ۲۶ تاجور، آ. و پورطهماسبی، ا. (۱۳۹۵). کنگره پیشگامان پیشرفت. نقش جامعه اطلاعاتی و رسانه ها در ترویج فرهنگ نماز.

تبریزی، ا. (۱۳۷۵). مجموعه مقالات ششمین اجلاس سراسری نماز. نقش الگوها در تربیت دینی فرزندان. ۱۵۶-۱۳۹ فضل الهی قمشی، س. و ملکی توانا، م. (۱۳۹۵).

فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی. اولویت بندی عوامل خانوادگی موثر در تربیت دینی فرزندان. (۲۵). ۱۱۸ _ ۱۰۷ قرائتی، م. (۱۳۹۴). شیوه های دعوت به نماز. تهران: ستاد اقامه نماز. ۱۶۳-۱۴۲

مبشری، م. ت. (۱۳۹۸). نقش معلم در اعتلای فرهنگ انسانی، اسلامی به ویژه تبیین مفاهیم نماز. (۱۴) ۴. ص ۸۷-۱۰۰

نوری، ز.، ولی نژاد، ا. (۱۳۹۴). اولین همایش ملی اسلام و سلامت روان. نماز عامل تاثیرگذار بر عوامل روانی و اجتماعی. ۲۳؛ ۱۴